

CIVIL SZERVEZETEK ÉS ALAPJOGOK A NEMZETKÖZI SZÍNTÉREN

NGOs and fundamental rights in the international area

Kovács Dániel¹

Absztrakt: Globalizált világunk földrajzi és társadalmi diverzitása mellett nehéz elképzelni egy átfogó, alulról jövő összefogást - holott napjaink alapjogi problémái, mint a szegénység, nemek közötti egyenlőtlenség vagy éppen a klímaválság a civil és állami szféra zökkenőmentes együttműködését feltételezik. Jelen írás célja az államközi kapcsolatok inaktivitása révén kialakult civiliter nemzetközi szervezetek történetének, „filozófiai radar” jellegének bemutatása. Utóbbin, mint alapvetésen keresztül választ keresünk az alapjogvédő INGO-k globális és regionális közösségekkel való együttműködése során fellépő, esetleges népnevelő hozadékainak mibenlétére, illetve a hazai viszonyok által demonstrálni törekszünk a civil és állami szereplők bipoláris viszonyát: az állam finanszírozó szerepe, valamint a közvetlen civil szektor repolitizációs hatásai mentén. A természetszerűen tág, organikus kérdéskörök megválaszolása módszertanilag és stílusztikailag széles repertoáron nyugszik: a külföldi és hazai forrású dogmatika felvázolásán túl az életszerű példák – mint George Flyod esete - illetve egy empirikusan átfogó hazai interjú is a vizsgálódás szerves részét képezik. A kutatás során igazolást nyert a nemzetközi civil szervezetek alapjogvédő praxisának népnevelő hozadéka, a globális és morális közjót előidéző hatásai, továbbá a magyar szocialista viszonyokból kiindulva kimutatást nyert az INGO-k hasznossága a politikai periféria aktivizálása kapcsán. A fent meghatározottakon felül jelen írás mindekori célja egy informatív, az egyetemi

¹ Kovács, Dániel, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, másodéves joghallgató, ORCID azonosító: <https://orcid.org/0009-0007-2907-7115>

A szerző további munkásságát lásd a Magyar Tudományos Művek Tára oldalán: <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10089099>

E-mail cím: kovacsDani@gmail.hu

hallgatóságot mégis széles látókörű, progresszív gondolkodásra buzdító gondolatmenet megosztása.

Kulcsszavak: közjó, államközi inaktivitás, népnevelés, diszkrimináció

Abstract: In the geographic and social diversity of our globalised world, it is difficult to imagine a comprehensive civil coalition – although today's fundamental rights problems like poverty, gender inequality or the climate crisis require a seamless cooperation between civil and public sectors. The aim of this study is presenting the history and the 'philosophical radar' role of international civil society organisations that have emerged through the inactivity of inter-state relations. This way, we seek up the possible ethno-educational yields considering the cooperation of INGOs with global and regional communities. Additionally, along the funding role of the state and the repoliticizing effects of the civil sector, we demonstrate the bipolar relationship between civil and state actors. The methodological and stylistic repertoire for answering these naturally broad and organic questions is wide: next to reviving foreigner and national, real-life examples such as the case of George Floyd and an empirically useful interview are also integral parts of the investigation. As a result of the research, the ethno-educational yield of international NGOs in the field of fundamental rights protection has been proven, its effects on the global and moral common goods were confirmed. In addition, as it was demonstrated in the Hungarian socialist context, the usefulness of INGOs is also verified by activating the political periphery. In addition, the aim of this paper is mainly to share an informative thought process and encourage university students to be more broad-minded.

Keywords: common good, interstate inactivity, ethno-education, discrimination

BEVEZETÉS

Ha a világtérképre pillantunk, a megszokott látvány tárul a szemünk elé: az olasz csizma hasonlatot szülő állandósága, az afrikai államok vonalzóval húzott szélei épp úgy élnek a köztudatban, mint Amerika diverzitása vagy Ázsia „szokatlanul” hegemon felosztása.² Ez a vizuális

² MARSÁI, 2019. 40. o.

megközelítés, a térképes ábrázolás a jellineki triász államként való megítéléshez szükséges konjunktív feltételeinek egyikén, az államterület meglétéén alapszik. E feltétel fenntartása az állam egyéni érdeke: léte vagy nemléte kardínális az adott állam államként való megítélésében. De létezik-e olyan államközi csoportosulás, ami túlmutat a térképek „monotonitásán”, képletesen átrajzolja ezeket a határokat és az egyéni érdekek halmozásával az osztársadalmi közjó beteljesülését segíti elő? Jelen értekezés célja a fent kilátásba helyezett államközi felosztások egyik alulról jövő (civiliter), emberi jogokat előtérbe helyező típusának bemutatása és vizsgálata, kiemelt figyelmet fordítva a nemzetközi civil szervezetek globális és regionális szerepére a következő hipotéziseket felállítva: egyrészt tudatosan kollaboráció mellett a nemzetközi civil szervezetek a gyakorlatban az alapjogok érvényesülését elősegítő kommunikáció csatornájaként szolgálhatnak az állam és polgárai viszonyában, másrészt e jogvédő közvetítés népszerűsítő szerephez juthat: a közösség számára morálisan pozitív értékeket hordozhat.

I. A CIVIL SZERVEZETEK HELYE AZ ÁLLAMKÖZI KAPCSOLATOK VILÁGÁBAN

A civil szervezetek szemléletes jellemzéséhez célszerű először a nemzetközi kormányközi (állami) szervezetek rövid ismertetése, majd ezen megállapítások „feje tetejére állítása”, azaz inverz megközelítése és kiegészítése.

1.1. A civil szervezet „őse”

A 19. század elején a nemzetközi színtér egyedüli szereplői az államok voltak, egyedül az ő viszonyuk határozta meg a nemzetközi atmoszférát, mígnem egy európai körútjáról hazatérő amerikai festőművészben meg nem fogant a kommunikáció forradalmasításának gondolata valahol az Atlanti-óceán közepén. Samuel Morse „türelmesen várt”, így végül „nem veszített”:³ az 1830-as évek végén szabadalmaztatta távíróját. A készülék használata azonban nemzetközi akadályokba ütközött: a kommunikáció az államhatárok miatt akadozott. Ennek leküzdése végett 1865-ben Párizsban létrehozták a Nemzetközi Távíró Egyesületet, amely az első nemzetközi kormányközi

³ TARJÁN M.

szervezetnek feleltethető meg, ezzel megtörve az államként való megnyilvánulás primátusát. A későbbiek folyamán egyre több hasonló szervezet született, amelyek sokszor már nem szolgáltatás centrikus, sokkal inkább (szakrális) ideológiával átitatott, vagy egyéb általános közérdekű hatáskört gyakoroltak.⁴

E szervezetek definiálására a modern tudomány több ízben tett kísérletet: a Harvard Egyetem jogi kara például olyan entitásnak nevezi őket, „amelyek nemzetközi szerződések által jönnek létre és legalább két állam részvételét feltételezik, amely államok a gazdasági és társadalmi kihívások ellen fognak össze a béke és biztonság megteremtése érdekében”.⁵ Előbbi meghatározást egészíti ki egy magyar jogász, Prandler Árpád okfejtése, mi szerint e szervezetek „állandó struktúrával (...) és (...) nemzetközi jogalanyisággal” is rendelkeznek.⁶

Morse táviróját követően a nemzetközi szervezetek presztízse – az állam szuverenitását féltő vonakodása ellenére - folyamatosan nőtt, tevékenységük pedig az éppen aktuális, globális nehézségek – mint a túlnépesedés, világűr békés célú használata, vagy az ’üvegházhatás’ kihatásai – köré rendeződött.⁷

A világháborút követő béke és biztonság iránti érzékenység például az Egyesült Nemzetek Szervejének létrejöttét eredményezte, amely 1945-ös alapítását követően rövidesen a pacifista államok és volt gyarmati országok együttműködésének színterévé vált.

Alapvető emberi jogokat is szem előtt tartó témánk szempontjából megemlítendő az ENSZ Emberi Jogok Főbiztosának Hivatala, amely tevékenységével hozzájárul napjaink emberi jogi (pl. orosz-ukrán háború) feszültségeinek feloldásához.⁸

⁴ KISS, 2019. 1. o.

⁵ OLTER, 2021. 5. o.

⁶ BLAHÓ, PRANDLER, 2005. 60. o.

⁷ BLAHÓ, PRANDLER, 2016.

⁸ ENSZ hivatalos weboldala.

1.2. A nemzetközi civil szervezetek kialakulása

A nemzetközi kormányközi szervezetek (Intergovernmental Organizations) elhatárolása megkerülhetetlen volt témánk szempontjából, hiszen pont ennek a felülről jövő szabályozásnak a hiánya, az állami (államközi) inaktivitás váltotta ki a társadalom alulról jövő cselekvését: az önkéntes alapú, nem kormányközi (International Non-Governmental Organization, INGO), azaz a civil nemzetközi szervezetek létrehozását.

Az államok passzív magatartása bizonyos kérdésekben részben a tenni nem akarásban, részben pedig abban volt keresendő, hogy az állami kéz képtelen elérni és szabályozni az élet minden területét. Azonban az igény, az előző pontban példálózva előhívott társadalmi problémák ez idő alatt sem fogyatkoztak, így az 1980-as évekre, a nemzetközi nehézségek (pl. rasszok, nemek miatti diszkrimináció) kulminálásának időszakában a társadalom a határokon átnyúló, globális volumenű, intézményesített programokat kezdeményezett. Ezen programok szervezetbe tömörítése különböző elnevezéseket szült, megfelelően az alapító államok által közvetített értékrendeknek, ideológiának: a konkrét a szervezkedés ratiojának. Példának okáért a keresztény értékeket bekebelező Egyesült Királyságban ezért beszélhetünk karitatív szervezetekről vagy a gazdaság orientált Egyesült Államokban nonprofit tömörületekről.

Azonban – elnevezésétől függetlenül - egy civil szervezetet sem lehet méretre venni, csak méretre szabni, így az érintett államok külön-külön megvalósuló civiliter recepciója az INGO-k palettáját szakirány és a néplélek (Volksgeist) – azaz a regionális társadalom egyedi szervezeti célokat kölcsönző identitása - alapján olyan szélesre duzzasztotta (pl. sport, politika, emberi jogok, regionális nehézségek leküzdése etc.), hogy holisztikus meghatározásuk általános kihívásként emlegetett.⁹ Ezt a kihívást fogadta el és határozta meg az INGO-k fogalmát Szalai Anikó egyetemi docens. Elvei szerint a nemzetközi nem-kormányközi szervezetek (röviden: INGO) a nemzetközi „együtműködés olyan formái, amelyek magánszemélyek vagy magánintézmények által, az államtól független irányítással” jönnek létre, illetve „a nemzetközi jognak nem alanyai”.¹⁰ A szakirodalom egyéb szegmenseivel kiegészítve INGO alatt tehát olyan, az állam határaitól és végrehajtó hatalmától független, magánszemélyek alkotta szerveződést

⁹ VON SAVIGNY, 2002. 24. o.

¹⁰ SZALAI, 2019. 99. o.

értünk, amely az anyagi haszonszerzés kivételével globális jelentőségű céljainak kielégítésére törekszik.¹¹

A fenti megállapítást tovább árnyalja az Európa Tanács rendelkezése, amely az INGO-kat legalább két állam területén működő, valamely társállam belső joga szerint létrejött (lsd. elnevezés változatossága) független szervezetekként jellemzi.¹² A későbbiek folyamán előhívandó Amnesty International például több, mint 150 tagállam együttműködésével küzd az emberi jogok globális és regionális kiteljesedése érdekében.

Felmerülhet azonban a kérdés: miként képesek a nemzetközi szervezetek ellensúlyozni a gyakori államközi disszenzust és az állami inaktivitást? David Lewis olvasatában az INGO-k – megnevezéstől függetlenül - trichotóm rendeltetéssel bírnak, amely a végrehajtást, ösztönzést és együttműködést fogja át.

Végrehajtók, hiszen a nemzetközi platformon hozott döntéseket szubszidiáriusan (adott társállamban) teljesítik (pl. élelmezés – Magyar Vöröskereszt 2020. évi stratégiai összefoglalója); ösztönzően hatnak, hiszen előidéznek – tulajdonképpen szocializálják – a társadalmat a progresszív gondolkodásra (kiemelendő az emberi különbségek elfogadására való nevelés), továbbá együttműködő partnerek, hiszen a civil alkotók akaratát programok révén állami szintre emelik.¹³ Ultima ratioként a fenti szervezetek hatásköre, tevékenysége kapcsán még két további megállapítás képezi a gondolatmenet szerves részét. Első, mi alapján az INGO-k olyan „filozófiai radarok”, amelyek képesek felismerni a társadalom pillanatnyi temperamentumát és öncéljait ez alapján megválasztani,¹⁴ amely cél – a második megállapítás szerint irányulhat egy rendszer konzerválására vagy éppen annak megdöntésére.¹⁵ Hasonló ellenállást tanúsított 2021 folyamán a Greenpeace Magyarország, akik a helyi lakosok nemtetszését észlelve – az egészséges környezethez való alkotmányos alapjog érvényesülését elősegítve több mint 110 civil szervezettel szabtak gátat a MOL Órségi Nemzeti Park területén tervezett szénhidrogén-kút fúrásának.¹⁶

A INGO-k fenti funkciójukat civiliter jellegükhöz hűen sokszor informálisan – közvetlen találkozóik, demonstrációik, elektronikus levelezés

¹¹ REISINGER, 2010. 109. o.

¹² 124/1986 ET.

¹³ LEWIS, 2007. 1. o.

¹⁴ CERNEA, 1988. 8. o.

¹⁵ MORRIS-SUZUKI, 2000. 63–84.o.

¹⁶ MAGYARORSZÁG ALAPTÖRVÉNYE: SZABADÁSÁG ÉS FELELŐSSÉG. XXI: 1.

útján– fejtik ki, ami alkalmat adhat a – Magyarországhoz hasonlóan¹⁷ - történelmileg, szociológiailag apolitikus társadalmak bizalmi megnyerésére és becsatornázására a nemzetközi (alapjogi) szintérre, így láthatjuk: az állam(köz)i kapcsolattartás ezen szervezetekkel sokszor hiánypótló szereppel bír.¹⁸

II. A NEMZETKÖZI CIVIL ÉS ÁLLAMI SZERVEZETEK KAPCSOLATA

A nemzetközi civil szervezetek – akárcsak más „nonprofit” társulások a belterjes érában – a globális társadalom megkerülhetetlen elemei: gazdasági, szociális és politikai lobbitevékenységük, politikai orientációs törekvéseik elmélyítették szerepvállalásukat a nemzetközi szintéren. A már hangoztatott iskolapélda, az ENSZ gyakorlatában ez a következőképpen valósul meg: a „szervezet gazdasági és szociális tanácsának ülései előtt a több, mint 3000 nemzetközi civil szervezet árnyékülést hív össze”, amely westminsteri mintára alternatívákat, konstruktív javaslatokat dolgoz ki és terjeszt a tanácsok plénuma elé. Ezen javaslatok egyetlen kógens - ám meglehetősen hatékony - ösztönzője a az ajánlásokban, jelentések által gyakorolt nyilvánosság.

Hogy pontosan mit tartalmaznak ezek a javaslatok, taxatív felsorolni lehetetlen a már említett hatásköri diverzitás miatt, amelyet tovább mélyít az 1980-as évektől megfigyelhető – egyesek szerint a baby boom által generált - hatásköri aprózódás.¹⁹

Ez a fragmentálás, az INGO-k számának rohamos növekedése James McCormick professzor szerint aleatorius, kétélű kimenetelű: egyrészt tehermentesítheti együttműködő partnereit, másrészt – kedvezőtlenebb forgatókönyv szerint – dekoncentrálja a civil szervezetek munkáját.²⁰

A fenti teoretikus folyamatot az emberi jogokért folytatott küzdelem vonatkozásában egy közismert gyakorlati példán keresztül célszerű szemléltetni.

A Black Lives Matter egy amerikai, 2013-ban alkotott emberi jogokat védő civil világszervezet, amely elsőszámú missziójának tekintette a feketékkel szemben tanúsított diszkrimináció felszámolását. Közismert INGO-vá és stabil ENSZ napirendi ponttá 2020-ban vált, mikor is egy 46 éves

¹⁷ Ild. a Kádári-alku depolitizáló hatása.

¹⁸ BENEDEK, SCSAURSZKI, 2008. 15. o.

¹⁹ TURNER, 2010 82. o.

²⁰ MCCORMIC, 1980. 76. o.

afroamerikai férfi, George Floyd a rendőri brutalitás áldozatává esett. Az ügy nyilvánossága villámgyorsan eszkalálódott: világszerte tüntetéseket tartottak a BLM támogatásával, „javaslataikban” pedig a rendőri szervezet (mint kormányközi szereplő) felszámolását követelték, az így felszabaduló forrásokat pedig a harmadik szektorba ömlesztették volna.²¹

A mozgalom módszerei kifejezetten radikálisnak, ennek ellenére indokoltnak mondhatóak, hiszen egy feketéket tradicionálisan kirekesztő közegben (lsd. rabszolgotartás, 'separate but equal' archívum stb.) a visszafogott reformjavaslatok nem szöknének szárba.

Az alulról jövő erőfeszítések hatékonynak bizonyultak: különböző reformtervezetek készültek a hatósági rendészet retorzió alá vételére: az érintettek felelősségre vonásával löketet adott a társadalom empatikus gondolkodásának évtizedekig tartó kialakításához, amely tanító célkitűzés tökéletesen megragadja az INGO-k nemzetközi szerepét.

III. A CIVIL ÉS ÁLLAMI SZFÉRA EGYÜTTÉLÉSE

3.1. Emberi jogi INGO-k és a (magyar) állam

Az Alaptörvény E cikkének értelmében a nemzetközi paktumokat Magyarország dualista módon (közvetve) emeli át a magyar jogrendbe.²² Más téren, de hasonló módon zajlik az INGO-k recepciója is, amely folyamatnak köszönhetően a nemzetközi civil szervezetek – nem csak Magyarországon – bekerülnek az adott állam belső joggal dúszított vérkeringésébe. Az így létrejött (I)NGO-k több szempontból is kettős természetűek.

Egyrészt céljuk szerint kötve vannak az anyaszervezet törekvéseihez, de ugyanakkor önálló szekcióként regionális kérdésekben is eljárhatnak. Így fordulhat elő például, hogy az Amnesty International magyar leányszervezete a téma aktuális hazai érzékenységéhez hűen kiemelt figyelmet fordít az oktatáshoz való jogra, míg az konszenzuálisan effektív oktatási rendszerrel bíró svéd szervezet ettől eltérő célokat – például a bevándorlók, romák jogainak érvényesítését, a nők elleni erőszak megfékezését – tűzték ki fő célként maguk elé.

²¹ KOVÁCS SZITKAY, 2021. 227. o.

²² MAGYARORSZÁG ALAPTÖRVÉNYE: ALAPVETÉS. 2011, E:4.

Kétarcúságuk másrészt a pártállás tekintetében mutatkozik meg, ugyanis autonómiájuk fenntartásának igénye gyakran kollidál az állami források folyósításának esetenként bürokratikus feltételeivel: az állam az, aki ezeket a szervezeteket jogaikban korlátozza vagy párthűséget kíván tőlük. Így a társadalomjobbító célok egyediségének megtartása végett a civil szervezetek hintapolitikát folytathatnak.²³ Habár e jelenséget – érthető módon – magas látencia övezi, a Benedek Gabriella és Scaurszki Tamás interjújában anonim módon megszólaltatott huszonöt civil szervezet többségi véleménye morális válságként értékeli az állami források kiszervezését, ahol csak az államhoz „közelebbi” szervezetek érvényesülhetnek.²⁴ A válságban rejlő negatív potenciált kiválóan szemlélteti Nárai Mária kutatása, miszerint a szervezetek több, mint 40%-a saját bevallása szerint is finánciális gondokkal küzd – így logikusan következik: a létfenntartás érdekében az egyedi célok a (jogalkotás által) dominánsabb állami igényekhez idomulhatnak.²⁵

Ez alapján konstataálható, hogy a civil és állami szektor viszonya egy hosszú – jogi, pénzügyi és politikai elemekkel tarkított – hullámvasút: a rendszerváltás idején szerzett lendület, a kereslet az elmúlt fél évtizedben alábbhagyott, a szektor érdekelvűvé vált, így a kapcsolati tőke felértékelődött. Ennek következtében – habár a társadalom elfogadta – az állam gyanakvóvá vált e szervezetekkel szemben, nem tűrte ellenvéleményüket. Ennek ellenére a legtöbb civil szervezet formális, informális vagy jogi úton sikeresen kommunikált a döntést előkészítőkkal és törvényhozókkal szuverenitásuk védelmére kényszerülve. Előbbinek köszönhetően innovatív megoldások, új állami tervek és programok láttak napvilágot. A reformok életképességének, law in action voltának igazolása végett ’perteszettek’ is végrehajthattak, amelyekben ellenőrizték a jogalkalmazótól elvárt jog-szabatos magatartást.

Az emberi jogok civil-állami megítélésében kézenfekvő kiemelni az alapvető jogok biztosának tevékenységét. A „nép ügyvédje” inspekciós eljárása során véleményt kérhet ki az adott témában prominens civil szervezettől, amely véleményt javaslataiba, mint ’trójai falóba’ zárva a parlament falai közé viheti. Ezen javaslatok tehát közvetett úton normatívává válhatnak.²⁶

²³ STICKLER, 2000. 29. o.

²⁴ BENEDEK, SCSAURSZKI, 2008. 11. o.

²⁵ NÁRAI, 2003. 101. o.

²⁶ CSINK, 2016. 613. o.

A fent leírtakat kiválóan példázza az Amnesty International Magyarország (AIM) civil szervezet gyakorlata, amely az 1961-es londoni, habeas corpus vonalon mozgó mintára épült és került be a hazai rendszerbe.²⁷ Emberi jogokat védő stratégiai jelentésében a globális cél mellett (nem meglepő módon) regionális irányokat is megjelöl, mint a jogállamiság, a privát szféra védelme vagy a nemek közötti egyenlőség mind gender, mind pedig piaci megközelítésből.²⁸

Utóbbi visszásságra hívja fel a figyelmet Repka Ágnes AIM jelentésében, aki szerint „abban a pillanatban, hogy egy munkavállaló bejelenti, hogy várandós, a munkáltató úgy tekint rá, mint egy ’időzített bombára’”. A munkavállalók ezen hozzáállása a munkabérek vonatkozásában is megmutatkozik: a KSH adatai szerint a nők átlagosan 16%-kal keresnek kevesebbet, mint a férfiak, habár a nemek közötti diszkriminációt a Munka törvénye (is) kifejezetten tiltja.²⁹

A jogtanácsos hosszú okfejtését és interjúalanyainak megszólaltatását követően, de lege feranda javaslatokkal áll elő az érintett minisztériumok számára, amelyek többek között rugalmas munkafeltételeket, a férfiak szerepvállalását, a hatékony panaszeljárást és az ezeket egyesítő, átlátható jogi környezetet helyeznek kilátásba.³⁰

3.2. Az alapjogi INGO-k társadalmi hozadéka Magyarországon

A fentiekből kitűnik, a magyarországi (nemzetközi) civil szervezetek állammal való viszonyának megítélése megosztó: ugyan a társadalmat ösztönző szerepük vitathatatlan, a programok kivitelezése mégis forráshiány köré szerveződő bürokratikus akadályokba ütközhet. Kérdésként merülhet fel tehát: megéri-e fenntartani e kétes viszonyt, avagy eredményes lenne-e az állam – akár (nemzeti) konzultációs stratégiáján keresztül – az állampolgári igények detektálásában és közjó képviselési úton történő előidőzésében?

A közjó jelentésének meghatározása mindeztől függetlenül, a magyar apolitikus hozzáállás eredetének vizsgálatáig, a Kádár-korszak előhívásáig várható magára. Arisztotelész szerint minden közösség célorientált, valamiféle jó

²⁷ ENCYCLOPEDIA BRITANNICA.

²⁸ AMNESTY INTERNATIONAL MAGYARORSZÁG: STRATÉGIAI CÉLOK, 2019-2022. 5-8. o.

²⁹ KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL HIVATALOS OLDALA.

³⁰ REPKA, 2020. 7-8. o.

megvalósítására létesült.³¹ E célkitűzés – a közjó – Takács Péter olvasatában olyan feltételek összessége, amely a közösségi együttműködés elősegítésén keresztül a társadalom békéjét, rendjét, és külső támadásoktól való zavartalanságát szavatolja. Kijelenthetjük tehát: az ember e mozgalmi folyamat résztvevőjeként természeténél fogva zoón politikon, azaz politizáló (az állam ügyeivel foglalkozó) lény.³² Ezen – kezdetben vallási, családi, oktatási célú – értékracionális igényeket szorította vissza a szocializmus során a Kádári-alku, azaz a viszonylagos anyagi jólét, az 1956-os forradalmi események kétoldalú amnesztiája és a kommunista ideológia elfogadásáért cserébe.³³ E gyakorlattal a korábbi értékracionális igények legalitása, széles körű elfogadottsága külső kényszer hatására megtört, a rend felborult: a magyar társadalom elvesztette a felülről jövő változások iránti érzékenységét, érthető módon bizalmatlanná vált a politikát diktáló hatalommal szemben.³⁴

A magyar társadalom politikai visszahúzódása a rendszerváltoztatást követően is érezte hatását: a vidéki polgárok érdektelensége tömeges távolmaradást eredményezett az országgyűlési választásoktól, még akkor is, amikor az országos részvételi átlag már-már az európai átlagot közelítette.³⁵ Szintén politikai passzivitást jeleznek a KSH adatai, amelyek szerint 2002 és 2018 között az aktív választók száma folyamatosan csökkent.³⁶ Az emberi természet azonban nem vész el nyomtalanul: a 2000-es évek folyamán a magyarországi civil szervezetek egy része társadalmi nyitást, növekvő civiliter érdeklődést tapasztalt, így kimondható: a civil szervezetek egyfajta hálóként vonzották be a felülről jövő politika passzivistáit.³⁷ Ezen passzív személyi célcsoport zömmel a transzgenerációs logika folytán apolitikus 7-25 év közötti fiatalság, akinek nevelése, oktatása, a közjóért való küzdelemben való visszavezetése a nemzetközi civil szervezetek kiemelt feladataként értékelhető.³⁸

A fentiek alapján tehát megállapíthatjuk: a passzivitás veszélye folytán az állam önmagában nem képes az állampolgári figyelem megragadására, a társadalmi igények érzékelésére, így a (nemzetközi) civil szervezetek alulról

³¹ ARISZTOTELÉSZ, 1252a

³² TAKÁCS, 2017. 52. o.

³³ SLACHTA, 2019. 91. o.

³⁴ WEBER, 1987 63. o.

³⁵ BÓDI, BÓDI, 2010. 62.o.

³⁶ Központi Statisztikai Hivatal: Részvételi arány az országgyűlési választásokon.

³⁷ BENEDEK, SCSAURSZKI 2008. 10. o.

³⁸ Például az AIM.

jövő ösztökélő jelenléte elengedhetetlen a társadalmi együttműködés fenntartásához. 2022. őszén például különösen kívánatos volt ezen ösztökélő erő a demokráciából kiábrándult, „makropolitika” iránt érdektelen fiatalabb generációk számára: a terhességmegszakítást körülményesebbé tevő 29/2022 BM rendelet kapcsán egyes civil szervezetek – köztük regionális INGO-k (mint az Amnesty International Magyarország) – demonstrációk által számos fiatalot buzdított véleménynyilvánításra az alapjogok (például az emberi méltósághoz, önrendelkezéshez való jog) kapcsán.³⁹ Másrésztől viszont – mint az a korábbi fejezetekből kitűnt – az INGO-k az állam anyagi gyámkodása nélkül sokszor létüket veszélyeztetik, így az állam és INGO-k korábban kifejtett gyakorlati együttműködése kardinális a zoón politikon-ként való kiteljesedéshez.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Amint láttuk, a nemzetközi civil szervezetek meghatározása modern viszonyok között sem egyszerű: a társulások eltérő célterületei, más nemzetközi szereplőkkel és államokkal fennálló viszonyai tovább cizellálják az amúgy is mozaikszerű definíciót. A vizsgálat során egyértelművé vált, hogy ezen szervezetek – némi konzervatív fenntartással – alapjogvédő, népnevelő szerepvállalásuk sokszínűsége révén rugalmas jellemzést igényelnek. A fenti törekvések elősegítése végett az állam és a nemzetközi civil szervezetek megalkusznak: az állam a párhúség és az állami érdekekhez való kötöttség fejében finanszírozza az INGO-k regionális csíráit. És bár e viszony egyes államokban – például Magyarországon – az utóbbi időben kihűlni látszik, az együttműködést a társadalom érdekelvűséget letörő attitűdje mégis igazolni törekszik: ösztönző akaratát belülről, sokszor a nemzetközi modellek regionális keretek közé emelésével bírja rá az állami hatalomra. De mit kaphat az állam ezen apanázsért cserébe?

A nemzetközi szervezetek „filozófia radar” jellege a társadalmi hangulat finom érzékelésével, az állami perifériában meghúzódó apolitikus állampolgárok politikon énjének előhívásával az állam nem várt információra és humán erőforrásra lelhet: a láthatóvá vált igények figyelembevételével pedig csökkenthető a jövőbeli alapjogi konfliktusok eshetősége. Példánk szerint tehát alkotmányosság és moralitás szempontjából is állami megfontolásra adhat okot az abortusz szabályozás köré rendeződő – civil

³⁹ OROSS, 2016. 26. o.

szervezetek segítségével kifejezésre juttatott - társadalmi elégedetlenség. Hipotézisünk első fele tehát beigazolódnak látszik: a nemzetközi civil szervezetek közvetlenségük révén nem csupán elősegítik az állam-polgár eszmecsere, de törekvéseiken keresztül – mint azt példánk, a Scsaurszki-interjú is sugallja – az elhidegült zoon politikon -okat is képesek visszavezetni a tág értelmű politikába.

Ilyen törekvés például a 'kelsen-i igazságtalanság' letörését célzó kollektív akarat: a nemek közötti gyakorlati diszkrimináció felszámolásának morális alapokból táplálkozó igénye, amely szintén egy nemzetközi szereplő, az Amnesty International praxisán nyugszik.

Jelen gondolatmenet visszanyúlt a nemzetközi civil szervezetek szolgáltatás, szakrális igény, majd világi ideológia szülte gyökereihez, amely alapok a neutrális állam passzivitásával elegyedve „filozófiai radarokká” csúcsosodtak ki: a nemzetközi civil szervezetek progresszív ereje olyan értékeket – empátiát, elfogadást, emberi jogi normákat – közvetít, amire a jogszabályi keretek az emberi viselkedés komplexitása révén szűknek bizonyulnak. Ennek fényében második hipotézisünk beigazolódnak: révén, hogy a jog az erkölcs minimuma, az INGO-k az alapjogok (alaperkölcök) érvényesítése által, a globalizáció arénájában a közjó eseti meghatározása révén a közösségnek választ sugallanak, az államot pedig emlékeztetik arra, mi a jó?⁴⁰ Példánk szerint tehát szükség volt a George Floyd megölésével kiváltott, Black Lives Matter által szított globális társadalmi radikalizmusra, vagy éppen az Amnesty International Magyarország önrendelkezési jogot védő fellángoltatására. E radikális fellépések magukat végül állami cselekvéssé kinőve a mozgalmak résztvevőinek – a törekvések tárgyai, alanyai iránt – empátiát közvetítenek, amely érzést csak megélni, jogszabályok által megkövetelni nem lehet: így a nemzetközi civil szervezetek népszerű szerepe tagadhatatlan.

Habár a nemzetközi civil szervezetek több széles körben elterjedt problémára intézkedéseik ellenére mind a mai napig nem találtak gyógyírt, mégis úgy tűnik, az államok és polgárai közti kommunikáció letisztításával, népszerű szerepükkel, napjaink globális problémái kigyomlálásakor kulcsfontosságú szerepet érdemelnek: így az államok és civil szervezetek nemzetközi harmóniája előbb-utóbb megtérülhet.

⁴⁰ JELLINEK, 1908. 45. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BENEDEK-SCSAURSZKI: Mi és ők? A civil szervezetek és az állam kapcsolata Magyarországon. (2008).
- BLAHÓ-PRANDLER: Nemzetközi szervezetek és intézmények. 60.o. (2005).
- BÓDI FERENC – BÓDI MÁTYÁS: Hol vannak a választók? Politikatudományi Szemle. 62.p. (2010).
- CERNEA, MIHAIL M.: Non-governmental organizations and local development. 8.o. (1988).
- CSINK LÓRÁNT: Az ombudsman. In: Jakab András-Gajdusчек György (szerk.): A magyar jogrendszer állapota. 613.o. (2016).
- DAVID LEWIS: Nongovernmental Organizations, Definition and History. London School of Economics and Political Science. 1.o. (2007).
- GEORG JELLINEK: Die sozialetische Bedeutung von Recht -Unrecht und Strafe. Verlag von O. Häring. 45.o. (1908).
- KISS AMARILLA: A nemzetközi jog különleges alanyai. (In.) Sulyok Gábor (szerk.) Jakab – Könczöl (et al.) 1.o. (2019).
- KOVÁCS SZITKAY ESZTER: A Black Lives Matter mozgalom és a közösségi rendészet. Vol.21. No.2. 227.o. (2021).
- MARSAI VIKTOR: Az államiság problémája az afrikai kontinensen. Dialóg Campus. 40.o. (2019)
- MAX WEBER: Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapvonalai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 63.o. (1987).
- MCCORMIC, JAMES M.: Intergovernmental Organizations and Cooperation among Nations. Vol. 24, No. 1. 76.o. (1980).
- MORRIS-SUZUKI, TESSA: For and against NGOs. 63–84.o. (2000).
- NÁRAI MÁRIA: Civil szervezetek egy kisváros életében. Tér és Társadalom. Vol. 17, No. 1. 101. o. (2003)
- OLTER, AGNIESZKA: Intergovernmental organizations (IGOs) as relevant actors in International Relations. 5.o. (2021).
- REISINGER ADRIENN: Civil szervezetek és a civil elit szerepe a társadalmi folyamatokban. Tér és társadalom. 109. o. (2010).
- REPKA ÁGNES: Nemi alapú diszkrimináció a magyar munkahelyeken. Amnesty International Ltd. 7-8.o. (2020)
- SLACHTA KRISZTINA: Társadalmi átalakulás a Kádár-korszakban In: Gőzsy Zoltán-Milbacher Róbert (szerk.): Magyarország a 20. században. 91.o. (2019).

- STICKLER, ARMIN: Nichtregierungsorganisationen, soziale Bewegungen und Global Governance. 29.o. (2000)
- SZALAI ANIKÓ: A nemzetközi együttműködés további szereplői. (In.) Fejes Zsuzsanna- Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok. 99. o. (2019).
- TAKÁCS PÉTER: A közjó, a közakarat és a közérdek az állam kontextusában. In: Lásánszky-Smuk-Szigeti. Köz/Érdek. 52.o. (2017).
- TARJÁN M. TAMÁS: Morse első sikeres távírókísérlete. Rubicon Online. <https://rubicon.hu/kalendarium/1838-januar-6-morse-első-sikeres-tavírókísérlete> (2019) (Letöltve: 2023.05.28.).
- TURNER, EDWARD A. L.: Why Has the Number of International Non-Governmental Organizations Exploded since 1960? 82.o. (2010).
- OROSS DÁNIEL: A magyar fiatalok politikai részvételének változása. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont. 2016. Vol. 5 No. 4. 26.o. (2016).
-